

บทบาทปลัดอำเภอกับหลักธรรม 4 ประการ
Four Principles for the Role Assistant District Chief Officer

เพ็ญพัชรินทร์ เพ็งพอรัฐ* และ จักรี ศรีจารุเมธีญาณ

Penphatcharin Pengporu* and Chakkree Sricharumedhiyan

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Mahamakut Buddhist University Isan Campus

*Corresponding author e-mail: penphatcharin@gmail.com

Received 25/11/2021

Revise 08/12/2021

Accepted 11/12/2021

บทคัดย่อ

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 มาตรา 69 “ในอำเภอหนึ่ง... มีปลัดอำเภอประจำตำบลซึ่งมีอำนาจบังคับบัญชา เหนือกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และแพทย์ประจำตำบลในตำบลนั้น ปลัดอำเภอประจำตำบล มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับกรมการอำเภอ... แต่รับผิดชอบเฉพาะในเขตตำบลที่ตนมีหน้าที่ประจำอยู่” เพื่อให้การปฏิบัติงานในพื้นที่เป็นไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุวัตถุประสงค์ในการบำบัดทุกข์บำรุงสุข แก่ประชาชน ปลัดอำเภอจึงต้องมีความรอบรู้ในงานตามระเบียบกฎหมาย และต้องเป็นบุคคลที่มีคุณธรรม ยึดหลักธรรม 4 ประการ ได้แก่ การครองตน การครองคน การครองงาน และหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้การปฏิบัติราชการเป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามระเบียบแบบแผน ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชน และเหมาะสมกับภารกิจหน้าที่ บุคคล พื้นที่ ตามแนวทางนักปกครอง

คำสำคัญ: บทบาทปลัดอำเภอ; คุณธรรม; หลักธรรม

Abstract

Local Government Act, Buddhist Era 2457 Section 69 In a district... there is a subdistrict clerk who has the authority to command over the Kamnan, the village headman, and the sub-district doctor in that sub-district. have the same powers and duties as the District Department... but only responsible for the sub-district in which they have regular duties to operate in the area to be neatly Achieving the objectives of all treatments to maintain happiness for the people. The Assistant district chief officer therefore must know the work according to the law. and must be a person with Moral, doctrine 4 principle follows: Self-rule, people domination, job domination, and good governance to perform official duties following the rules and regulations meet the real needs of the people and suitable for missions, duties, people, areas according to the guidelines of the governor.

Keywords : The role Assistant District Chief Officer; Moral; Doctrine

บทนำ

กรมการปกครอง เป็นหน่วยงานสำคัญในการดำเนินการตามนโยบาย ของรัฐบาลและกระทรวงมหาดไทย ให้เกิดผลสัมฤทธิ์เห็นผลเป็นรูปธรรมในระดับพื้นที่ ซึ่งกรมการปกครอง เป็นหน่วยงานที่มีบุคลากรที่เป็นกลไกสำคัญที่ทำงานอยู่ในทุกระดับพื้นที่ ตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล หรือแม้แต่ในระดับหมู่บ้าน ได้แก่ ปลัดจังหวัด นายอำเภอ ปลัดอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมถึง คณะกรรมการหมู่บ้าน บทความนี้ศึกษาเกี่ยวกับ ปลัดอำเภอ ซึ่งเป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอ ดังนั้นประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของปลัดอำเภอจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของนายอำเภอ และส่งผลถึงความสำเร็จในการ ขับเคลื่อนภารกิจของกรมการปกครองในระดับภูมิภาค ปลัดอำเภอจำเป็นต้องมีความแม่นยำและชัดเจนในวิธีการปฏิบัติราชการ รวมถึงมีเทคนิคการทำงานที่ ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับหลักธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานและบริการประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติราชการ บรรลุปณิธานสูงสุดของฝ่ายปกครอง คือ บำบัดทุกข์ บำรุงสุขแก่ประชาชน (กลุ่มส่งเสริมและเผยแพร่ กองวิชาการและแผนงาน กรมการปกครอง, 2558 : 50-52)

คุณธรรม

คุณธรรม (Merit) หมายถึง ความดีงามของคนมีความรู้ดี ความสามารถดี ความประพฤติดี ทำให้คนมีคุณภาพ ใช้เป็นคุณสมบัติ(QUALIFICATION) และ ใช้ในการเลือกคนให้ทำงาน คุณธรรม (Merit) มักใช้ในความหมายของระบบคุณธรรมของการบริหารงานบุคคล (จรรยาพร ธรณินทร์, 2559) คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดีเป็นสภาพคุณงามความดีทางความ ประพฤติและจิตใจ ซึ่งสามารถแยกออกเป็น 2 ความหมาย คือ 1. ความประพฤติดีงาม เพื่อประโยชน์สุขแก่ตนและสังคม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลักศีลธรรม ค่านิยมทางวัฒนธรรม ประเพณีหลักกฎหมาย จรรยาบรรณวิชาชีพ 2. การรู้จักไตร่ตรองว่าอะไรควรทำ ไม่ควรทำ อาจกล่าวได้ว่า คุณธรรม คือ จริยธรรมแต่ละข้อที่นำมาปฏิบัติจนเป็นนิสัย เช่น เป็นคนซื่อสัตย์ เสียสละอดทน มีความรับผิดชอบ (กิตติยา โสภณโกโคย, 2557) คุณธรรม หมายถึง หลักของความดีงาม ความถูกต้อง ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำทางกาย วาจา และจิตใจของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นหลักประจำใจในการประพฤติปฏิบัติ จนเกิดเป็นนิสัย เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม (วาสนา บุญสัจย์, 2558)

สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดี ความรู้ดี รู้ชอบ ที่ถูกปลูกฝังในจิตใจ จนเกิดเป็นจิตสำนึกที่ดี สามารถแสดงออกทางกาย วาจา มีความประพฤติดีงามและปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจนเป็นนิสัย

หลักการครองตน

หลักการครองตน หมายถึงความประพฤติ การปฏิบัติตนชอบด้วยคุณธรรม ศีลธรรม จรรยาบรรณของบุคคลในส่วนราชการและสังคม ประกอบไปด้วยคุณธรรม ควรแก่การยกย่อง โดยองค์ประกอบค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ ดังนี้ (กลุ่มส่งเสริมและเผยแพร่ กองวิชาการและแผนงาน กรมการปกครอง, 2558 : 128)

1. การพึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ ได้แก่
 - มีความวิริยะ อุตสาหะ ในงานหน้าที่ความรับผิดชอบ
 - มีความตั้งใจที่จะทำงานในหน้าที่ให้ได้รับความสำเร็จด้วยตนเอง
 - มีความอดทนไม่ย่อท้อต่อปัญหา อุปสรรค
 - มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวยุ
2. การประหยัดและเก็บออม ได้แก่
 - รู้จักใช้จ่ายตามควรแก่ฐานะ
 - รู้จักใช้ทรัพย์สินของทางราชการให้เป็นประโยชน์และประหยัด
 - รู้จักมัธยัสถ์และเก็บออม เพื่อสร้างฐานะตนเองและครอบครัว
 - รู้จักดูแล บำรุง และรักษาทรัพย์สินของตนเองและส่วนรวม
3. การรักษาระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย
 - เป็นผู้รักษาและปฏิบัติตามระเบียบและกฎหมายที่กำหนดไว้
 - ประพฤติและปฏิบัติตน อันอาจเป็นตัวอย่างแก่บุคคลโดยทั่วไป
 - เชื่อฟัง และให้ความเคารพต่อผู้บังคับบัญชา
 - เป็นผู้ตรงต่อเวลา
- 4) การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา
 - ละเว้นต่อการประพฤติชั่วและไม่ลุ่มหลงอบายมุข
 - เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
 - มีความซื่อสัตย์ สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น
 - มีความเมตตา กรุณา โอบอ้อมอารีต่อบุคคลอื่นโดยทั่วไป
5. การมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ส่งเสริม สนับสนุนระบอบประชาธิปไตย และปฏิบัติตามนโยบายของทางราชการ
 - เข้าร่วมในศาสนกิจและทำนุบำรุงศาสนา
 - ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี เช่น ป้องกันประเทศ เสียภาษี เคารพกฎหมาย เป็นต้น
 - มีความจงรักภักดีและเทิดทูนในสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี (กลุ่มส่งเสริมและเผยแพร่ กองวิชาการและแผนงาน กรมการปกครอง, 2558 : 129)

หากเปรียบเทียบกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา พบว่าหลักการครองตนนั้น ประกอบด้วยหลักธรรม ดังต่อไปนี้ (กลุ่มงานคุ้มครองจริยธรรม สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2559)

1. เป็นผู้มีบุคลิกภาพที่ดี คือ เป็นผู้มีความสุขกาย และ สุขภาพจิตที่ดี

1.1 มีสุขภาพกายที่ดี คือ เป็นผู้มีความสุขอนามัยที่ดี มีท่วงท่ากิริยา รวมทั้งการแต่งกายสุภาพ เรียบร้อย ดึงาม สะอาด และดูสง่างามสมฐานะ

1.2 มีสุขภาพจิตที่ดีคือเป็นผู้มีอัธยาศัยใจคอที่งาม เป็นคนดีมีศีลธรรม ได้แก่ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา

ผู้มีศรัทธา หมายถึง เป็นผู้รู้จักศรัทธาบุคคล และข้อปฏิบัติที่ควรศรัทธา ไม่ลุ่มหลง งมงายในที่ตั้งแห่งความลุ่มหลง

ผู้มีศีล คือ ผู้ที่รู้จักสำรวมระวัง ความประพฤติปฏิบัติ ทางกาย และทางวาจาให้เรียบร้อย ดึงาม ไม่ประพฤติเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

ผู้มีสุตะ คือ ผู้ได้เรียนรู้ทางวิชาการ และได้ศึกษาค้นคว้าในวิชาชีพดี

ผู้มีจาคะ คือ เป็นผู้ที่มีจิตใจกว้างขวาง ไม่คับแคบ รู้จักเสียสละ

ผู้มีวิริยะ คือ ผู้ขยันหมั่นเพียร ในการประกอบกิจการงานงานอาชีพ และ/หรือในหน้าที่

ผู้มีสติ คือ ผู้รู้จัก ยับยั้ง ชั่งใจ รู้จักคิดไตร่ตรองให้รอบคอบ ก่อนคิด พูด ทำ

ผู้มีสมาธิ คือ ผู้มีจิตใจตั้งมั่น ข่มกิเลสนิวรณ์

ผู้มีปัญญา คือ ผู้มีปัญญาอันเห็นชอบรอบรู้ทางเจริญ ทางเสื่อมแห่งชีวิต ตามที่เป็นจริง

2. ผู้มีกัลยาณมิตรธรรม คือ ผู้มีคุณธรรมของมิตรที่ดี 7 ประการ คือ

1) เป็นผู้น่ารัก (ปิโย) คือ เป็นผู้ที่มีจิตใจก่อปรด้วยเมตตากรุณาพรหมวิหาร

2) เป็นผู้น่ารักพหูชา (ครุ) คือ เป็นผู้ที่สามารถเอาเป็นที่พึ่งอาศัย เป็นที่พึ่งทางใจ

3) เป็นผู้ไม่นับถือ นำเจริญใจ (ภาวนีโย) ด้วยว่า เป็นผู้ได้ฝึกฝนอบรมตนมาดีแล้ว ควรแก่การยอมรับ และยกย่องนับถือ เอาเป็นเยี่ยงอย่างได้

4) เป็นผู้รู้จักพูดจาโดยมีเหตุผลและหลักการ(วัตตา) รู้จักชี้แจง แนะนำ ให้ผู้อื่น เข้าใจดี แจ่มแจ้ง เป็นที่ปรึกษาที่ดี

5) เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำที่ล่วงเกิน วิพากษ์วิจารณ์ ชกถาม หรือขอปรึกษาหารือ ขอ ให้คำแนะนำ ต่างๆ ได้ (วจนกขโม)

6) สามารถแถลงชี้แจงเรื่องที่ลึกซึ้ง หรือเรื่องที่ยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจอย่าง ถูกต้อง และ ตรงประเด็นได้ (คัมภีร์ญ จะ กะถิง กัตตา)

7) ไม่ชักนำไปในอฐานะ (โน จัญฐาเน นโยชะเย) คือไม่ชักงูไปในทางเสื่อม (อบายมุข) หรือ ไปในทางที่เหลวไหลไร้สาระ หรือที่เป็นโทษ เป็นความทุกข์ เดือดร้อน

ในทางพระพุทธศาสนา คำว่า "ตน" โดยความหมายแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ กายและจิต การบำรุงรักษาชีวิต ทางพุทธศาสนาเน้นไปที่จิตใจ แต่ขณะเดียวกันก็ยอมรับความจริงที่ว่า สัตว์โลกทั้งหลายอยู่ได้ด้วยอาหาร แต่ถือว่าเป็นเรื่องรองลงมา การที่บุคคลจะครองตนให้ได้ดีมีสุข จำเป็นต้องอาศัยความสำนึกเห็นคุณค่าของตน เห็นความรับผิดชอบที่ตนจะต้องมีต่อตนเอง พระพุทธองค์ได้ทรงเคยกล่าวไว้ว่า "ความรักอื่นเสมอด้วยตนไม่มี" ถ้าบุคคลรู้ตนเป็นที่รัก หรือพูดง่าย ๆ ว่ารักตนเองแล้ว ก็ต้องคุ้มครองรักษาตน ไว้ให้ดี และมีการเตือนตนด้วยตน อุปกรณ์อันเป็นปัจจัยที่จะก่อให้เกิดผลดังที่ตนมุ่งหมาย ซึ่งในที่นี้ได้ให้หลักไว้ 4 เรื่อง คือ (กลุ่มส่งเสริมวัฒนธรรม, 2564)

1. พหุสัจจะ ได้แก่ การศึกษาและการสดับรับฟัง ซึ่งมี 4 ขั้นตอน คือ สุตะ ธตา วจสาปริจิตา และจินตามยปัญญา

2. ความฉลาดในศิลปะ พระพุทธเจ้าได้จำแนกวิชาและศิลปะไว้ว่า วิชาคือการศึกษาในทางโลกไม่ว่าจะเป็นวิชาอะไรก็ตาม ส่วนศิลปะถือเป็นอุบายในการเลี้ยงชีวิต

3. การมีวินัยในตนเอง คือสามารถควบคุมตนเองได้ ไม่จำเป็นต้องอาศัยเงื่อนไข กติกาทางสังคมเข้าไปควบคุมหรือบังคับบัญชา สามารถแยกแยะได้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรเป็นบาป บุญ คุณโทษ อะไรควรประพฤติปฏิบัติ อะไรควรละเว้น

4. การกล่าววาจาเป็นสุภาสิตหรือปิยวาจา นั่นก็คือ การพูดดี และพูดมีประโยชน์ เพราะคนที่พูดจาดีพูดไพเราะ อ่อนหวานน่าฟัง และมีประโยชน์

สรุปได้ว่า หลักการครองตน หมายถึง การประพฤติปฏิบัติส่วนตน ทางกาย วา จี เป็นไปในทางที่ถูกต้อง เหมาะสม ตามหลักศีลธรรม สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้ ควรค่าแก่การยกย่อง

หลักการครองคน

การครองคน หมายถึง เป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับ ยกย่อง ในเพื่อน ในสังคร่วมงานอย่างเปิดเผย ต่อหน้าและลับหลัง มีความสามารถในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น สามารถจูงใจให้เกิดการยอมรับและให้ความร่วมมือ โดยพิจารณาจากองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้ (กลุ่มส่งเสริมและเผยแพร่ กองวิชาการและแผนงาน กรมการปกครอง, 2558 : 131)

1) ความสามารถในการประสานสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจอันดีกับผู้บังคับบัญชาผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้มาติดต่องาน เพื่อนร่วมงาน เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี

- ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
- กล้าและรับผิดชอบต่อสิ่งที่ได้กระทำ
- มีน้ำใจ ช่วยเหลือ และให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงาน

2) ความสามารถในการร่วมงานเป็นกลุ่ม สามารถจูงใจให้เกิดการยอมรับและให้ความช่วยเหลือ

- ให้ความเห็น ปรีกษา และเสนอแนะในงานที่ตนรับผิดชอบ

- การมีส่วนร่วมในงานที่รับผิดชอบ
 - ยอมรับและฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน
 - มีความสามารถในการคิดและเสนอเหตุผล
 - สามารถปฏิบัติงานเต็มที่ตามความรู้ ความสามารถ
 - เปิดโอกาสให้ทุกคนร่วมแสดงความคิดเห็น
- 3) ให้บริการแก่ผู้มาติดต่องานด้วยความเสมอภาค แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์
- มีความสำคัญและถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องให้บริการ
 - ช่วยเหลือ แนะนำในสิ่งที่ดี ตลอดจนให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์
 - ให้บริการด้วยความเต็มใจ และเสมอภาคด้วยกันทุกระดับ
 - มีอัธยาศัยดี เป็นกันเอง และสุภาพต่อทุกคน
- 4) การเป็นผู้มีความเป็นธรรมทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น
- ประพฤติและปฏิบัติตรงหลักเกณฑ์ กฎ ระเบียบ วิธีการกำหนด
 - ถือประโยชน์ของทางราชการหรือส่วนรวมเป็นที่ตั้ง
 - ตัดสิน วินิจฉัย หรือแก้ปัญหา โดยใช้เหตุผล
- 5) การเสริมสร้างความสามัคคีและร่วมกิจกรรมของหมู่คณะทั้งในและนอกหน่วยงาน
- การให้ความร่วมมือ หรือเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้น
 - เสนอแนะข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่องาน
 - ให้ความสำคัญ ยกย่อง หรือให้เกียรติแก่ผู้ร่วมงาน

หากเปรียบเทียบกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา พบว่าหลักการครองคนนั้น ประกอบด้วยหลักธรรมดังต่อไปนี้ (กลุ่มงานคุ้มครองจริยธรรม สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2559)

1. รู้จักหลักปฏิบัติต่อกันด้วยดี ระหว่างผู้บังคับบัญชากับลูกน้อง หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ชื่อ “เหตุภูมิทิศ” มีเนื้อความว่า “เหตุภูมิทิศ” คือ ทิศเบื้องต่ำ เจ้านาย หรือผู้บังคับบัญชา พึงบำรุงบ่าว คือผู้ใต้บังคับบัญชา ด้วยสถาน 5 คือ

1.1 ด้วยการจัดงานให้ตามกำลัง กล่าวคือ มอบหมายหน้าที่การงานให้ตามกำลังความรู้ สติปัญญา ความสามารถ (Put the right man on the right job – รู้จักใช้คนให้ถูกกับงาน)

1.2 ด้วยการให้อาหารและบำเหน็จรางวัล กล่าวคือ เมื่อทำดี ก็รู้จักยกย่องชมเชย และ/หรือสนับสนุน อดทน ให้ได้รับบำเหน็จรางวัล เลื่อนยศ เลื่อนตำแหน่งตามสมควรแก่ฐานะ เมื่อทำไม่ดี ก็ให้คำตักเตือน แนะนำ สั่งสอน ให้พัฒนาสมรรถภาพให้ดีขึ้น ถ้าไม่ยอมแก้ไขพัฒนาตนให้ดีขึ้น ก็ต้องตำหนิ และมีโทษตามกฎหมาย โดยชอบธรรม

1.3 ด้วยการรักษาพยาบาลในยามเจ็บไข้ กล่าวคือ ต้องรู้จักดูแลสารทุกข์ สุขดิบของ ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ไม่เป็นผู้แล้งน้ำใจ คือไม่ปฏิบัติกับลูกน้อง หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา

1.4 ด้วยแจกของมีรสดีแปลกๆ ให้กิน หมายความว่า ให้รู้จักมีน้ำใจแบ่งปันของกิน ของใช้ดีๆ ให้ลูกน้อง

1.5 ด้วยปล่อยในสมัย คือ รู้จักให้ลูกน้อง หรือผู้ใต้บังคับบัญชาได้ลาพักผ่อนบ้าง สักห้วงฤดูธรรม 4 ประการ คือ (1) ทาน รู้จักให้ปัน สิ่งของ ของตน แก่ผู้อื่นที่ควรให้ปัน (2) ปิยวาจา รู้จักเจรจาอ่อนหวาน คือ กล่าวแต่วาจาที่สุภาพอ่อนโยน (3) อุตถจริยา รู้จักประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น (4) สมานัตตตา เป็นผู้มีตนเสมอ คือ ไม่ถือตัวเยอหยิ่ง จองหอง อวดดี

คุณธรรม 5 ประการนี้ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนไว้ได้ และยังความสมัคร สมานสามัคคี ให้เกิดขึ้นระหว่างกันและกันด้วย หรือจะเรียกว่า เป็น “หลักธรรมมหาเสน่ห์” ก็ได้

การครองคนนั้น นอกจากความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ระหว่างกันแล้ว หลักของการครองใจคน เป็นเรื่องปฏิบัติการของบุคคล ผู้ที่ปรารถนาจะครองใจคนอื่น จะต้องสร้างกิริยาเพื่อให้เกิดผลตามที่ตนต้องการ ดังนั้นพื้นฐานจิตใจจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะผู้ทำงานระดับบริหาร จะต้องมี "พรหมวิหาร ๔" ซึ่งประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา (กลุ่มส่งเสริมวัฒนธรรม, 2564)

เมตตา มีความหมายว่า ความปรารถนาที่จะเห็นคนอื่น สัตว์อื่นเป็นสุข เป็นความปรารถนาดีต่อผู้อื่น หรืออาจกล่าวได้ว่า คือ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา เมื่อเราไม่ต้องการความทุกข์ฉนั้นใด คนอื่นและสัตว์อื่นก็ไม่ต้องการฉนั้นนั้น

กรุณา หมายถึง ความสงสาร ต้องการที่จะช่วยเหลือบุคคลอื่นให้พ้นทุกข์ เช่น เห็นคนประสบภัย เรา ก็บริจาคทรัพย์สิ่งของช่วยเหลือ

มุทิตา หมายถึง ความพลอยยินดี เมื่อบุคคลอื่นเขาได้ดี ไม่อิจฉาริษยา แต่มีใจว่าไปแสดงความยินดี เพราะมีสิ่งแอบแฝง

อุเบกขา คือ การทำใจเป็นกลาง ไม่แสดงความเสียใจ หรือดีใจเมื่อบุคคลอื่นประสบความวิบัติ กล่าวคือ หากคนที่เราชอบประสบความวิบัติเพราะความผิดของเขา ก็ไม่เสียใจ เศร้าโศกจนเกินเหตุ หรือคนที่เราไม่ชอบประสบความพิพาศเสียหาย ก็ไม่ดีใจ สะใจ

สรุปได้ว่า หลักการครองคน หมายถึง การเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ ฟังพาได้ เป็นที่ไว้วางใจ ควรค่าแก่การเคารพ มีมนุษยสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และประชาชน ครองคนด้วยใจจะได้รับความร่วมมือ ร่วมความคิด และร่วมทำประโยชน์ที่พึงประสงค์ก็จะบังเกิดขึ้นโดยง่าย ไม่เกิดการต่อต้านทั้งต่อหน้าและลับหลัง

หลักการครองงาน

การครองงาน หมายถึง ประพฤติปฏิบัติงานในหน้าที่และนอกเหนือหน้าที่ สม่ำเสมอ เต็มใจ มีจิตมุ่งสัมฤทธิ์ของงานที่รับผิดชอบ จนมีผลงานปรากฏที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนราชการและประชาชนมากกว่าผู้อื่นอย่างเด่นชัด มีความสามารถปฏิบัติงานในหน้าที่และงานที่ได้รับมอบหมายอย่างดี โดยพิจารณาจากองค์ประกอบ ดังนี้ (กลุ่มส่งเสริมและเผยแพร่ กองวิชาการและแผนงาน กรมการปกครอง, 2558 : 135)

1) ความรับผิดชอบต่อหน้าที่

- ศึกษา ค้นคว้า หาความรู้ที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงานอยู่เสมอ
- มีความตั้งใจปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ
- สนใจและเอาใจใส่ในงานที่รับผิดชอบ
- ปฏิบัติงานในหน้าที่ความรับผิดชอบและที่ได้รับมอบหมายอย่างมีประสิทธิภาพ
- ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือในการปฏิบัติงาน

2) มีความรู้ ความสามารถ และความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน

- มีความรู้และเข้าใจหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบ กฎ ข้อบังคับ มติ กฎหมายและนโยบาย
- มีความสามารถในการนำความรู้ที่มีอยู่ไปใช้ในการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี
- มีความสามารถในการแก้ปัญหา และมีปฏิภาณ ไหวพริบ ในการปฏิบัติงาน
- รักและชอบที่จะปฏิบัติงานในหน้าที่ความรับผิดชอบหรืองานที่ได้รับมอบหมาย

3) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงงาน

- มีความสามารถในการคิดริเริ่ม หาหลักการ แนวทาง วิธีการใหม่ๆ มาใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติ
- มีความสามารถในการปรับปรุงงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
- มีความสามารถในการทำงานที่ยาก หรืองานใหม่ให้สำเร็จเป็นผลดี

4) ความพากเพียรในการทำงาน และมีผลงานเป็นที่น่าพอใจ

- มีความกระตือรือร้น ต้องการที่จะปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ
- มีความขยันหมั่นเพียร เสียสละ และอุทิศเวลาให้แก่ราชการหรืองานที่รับผิดชอบ
- ได้รับการยกย่องในความสำเร็จของงาน
- สามารถปฏิบัติงานในภาวะที่มีข้อจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ขาดแคลน วัสดุ อุปกรณ์

หรืออัตรากำลัง เป็นต้น

5) การคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมและประชาชน

- การปฏิบัติงานยึดหลักผลประโยชน์ของส่วนรวมและประชาชน
- การดำเนินงานสอดคล้องหรือเป็นไปตามความต้องการของส่วนรวมและประชาชน
- ใช้วัสดุ อุปกรณ์และสาธารณูปโภคได้อย่างประหยัดและเหมาะสม
- ร่วมมือ ช่วยเหลือ และประสานงานระหว่างราชการกับประชาชน

เมื่อเปรียบเทียบกับหลักธรรมนางพระพุทธานุชา พบว่าหลักการครองงาน มุ่งเน้นการปฏิบัติตามหลักกิติธิบาทธรรม ได้แก่

1. ฉันทะ ความรักงาน คือ จะต้องเป็นผู้รักงานที่ตนมีหน้าที่รับผิดชอบอยู่ และทั้งจะต้อง เอาใจใส่กระตือรือร้นในการเรียนรู้งาน และเพิ่มพูนวิชาความรู้ความสามารถในการทำกิจการงาน และ มุ่งมั่นที่จะทำงานในหน้าที่รับผิดชอบหรือกิจการงานอาชีพของตนให้สำเร็จเรียบร้อยอยู่เสมอ

2. วิริยะ ความเพียร คือ จะต้องเป็นผู้มีความขยันหมั่นเพียร ประกอบด้วยความอดทน ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากในการประกอบกิจการงานในหน้าที่หรือในอาชีพของตน จึงจะถึงความสำเร็จ และความเจริญก้าวหน้าได้

3. จิตตะ ความเป็นผู้มีใจจดจ่ออยู่กับกิจการงาน ผู้ที่จะทำงานได้สำเร็จด้วยดี มี ประสิทธิภาพนั้น จะต้องเป็นผู้เอาใจใส่ต่อกิจการงานที่ทำ และมุ่งกระทำงานอย่างต่อเนื่องจนกว่าจะสำเร็จ ไม่ทอดทิ้งหรือวางธุระเสียกลางคัน ไม่เป็นคนจับจด หรือทำงานแบบทำๆ หยุดๆ

4. วิมังสา ความเป็นผู้รู้จักพิจารณาเหตุสังเกตผลในการปฏิบัติงานของตนเอง และของผู้ย่อยหรือของผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา ว่า ดำเนินไปตามนโยบายและแผนงานที่วางไว้หรือไม่ ได้ผลสำเร็จ หรือมีความคืบหน้าไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงไร มีอุปสรรคหรือปัญหาที่ควรได้รับการ ปรับปรุงแก้ไขวิธีการทำงาน หรือวิธีการบริหารกิจการงานนั้นให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้อย่างไร ขั้นตอนนี้ เป็นการนำข้อมูลจากที่ได้ติดตามประเมินผลงานหรือตรวจงานนั้นแหล่มาวิเคราะห์ วิจัย ให้ทราบเหตุผล ของปัญหาหรืออุปสรรคข้อขัดข้องในการทำงาน แล้วพิจารณาแก้ไขปัญหานั้น และปรับปรุงพัฒนาวิธี การทำงานให้ดำเนินไปสู่ความสำเร็จ ให้ถึงความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปได้ (กลุ่มงานคุ้มครองจริยธรรม สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2559)

การครองงาน ให้เริ่มด้วยความขยันหมั่นเพียร แม้แต่พระพุทธานุชาเองก็ทรงเป็นแบบอย่างของความเพียรก่อนจะสำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งการครองงานนี้มีขั้นตอน คือ (กลุ่มส่งเสริมวัฒนธรรม, 2564)

- ทำงานที่มาถึงให้สำเร็จลุล่วงไป หมายถึง วันนี้มีอะไรต้องทำ ก็พยายามทำงานนั้นให้สำเร็จเสร็จสิ้นไป ไม่ค้างค้ำ ผัดวันประกันพรุ่ง

-งานที่แทรกซ้อนขึ้นมา แม้จะเป็นงานจร ก็ควรทำให้สำเร็จด้วย เพื่อมิให้งานพอกพูน

-ให้ทำงานด้วยความขยันเอาจริงเอาจัง ไม่ให้ความสำคัญกับปัจจัยภายนอก เช่น ไม่อ้างว่าหนาวไปร้อนไป เลยไม่ทำงานนั้นๆ แต่ถือว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องธรรมชาติที่จะต้องอดทน

-มีสติในการทำงานอยู่เสมอ คือ ก่อนทำ ระหว่างทำ และหลังทำ รู้ว่าตนกำลังทำอะไร หากมีสติตลอดเวลาในการทำงานทั้งสามช่วงดังกล่าว กิจการงานต่างๆก็จะเป็นไปอย่างราบรื่น เพราะรู้ตัวตลอดเวลา ว่าทำอะไรอยู่

- งานที่ทำงานจะต้องเป็นงานที่ "สะอาด" คือเป็นสัมมาชีพ หมายถึงอาชีพที่ถูกต้องดีงาม เพราะสามารถทำได้อย่างยั่งยืน มั่นคง และไม่ผิดศีลธรรม

-ใคร่ครวญก่อนแล้วจึงกระทำ หมายถึง งานทุกอย่างควรมีการวางแผน ศึกษาข้อมูลและประเมิน
สรุปผล ซึ่งจะสามารถทำให้เห็นแนวทางการปฏิบัติ ไม่เสียเวลาและเกิดผลดี

สรุปได้ว่า การครองงาน หมายถึง การปฏิบัติงานในหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ รักในงานหน้าที่ มี
ความรู้ความสามารถ สร้างสรรค์ พัฒนา ประเมินผลงาน และจิตอาสาทำให้มากกว่าหน้าที่รับผิดชอบ ประสาน
ต่อยอด โดยยึดประโยชน์สุขของประชาชนโดยรวมเป็นหลัก

หลักธรรมาภิบาล

การที่สังคมโลกและสังคมไทยหันมาให้ความสำคัญกับหลักธรรมาภิบาล ทำให้นักวิชาการต่างๆ ไม่ว่าจะ
เป็นในทางพระพุทธศาสนา หรือในด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ต่างให้ความสนใจกับหลักการทางพระพุทธศาสนา
อันสืบเนื่องมาจากสังคมไทยเป็นสังคมพระพุทธศาสนา มีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของสังคมและวัฒนธรรม
ทุกด้าน นักวิชาการเหล่านี้จึงศึกษาหลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนา ซึ่งโดยส่วนมากจะเห็นว่า หลักธรร
มาภิบาล คือ หลักการปกครองที่ดี หรือหลักการบริหารจัดการที่ดี เมื่อเทียบกับพระพุทธศาสนาหลักการ
ปกครองที่ดีก็คือ ชุตหลักธรรมว่าด้วยการปกครอง หรือส่งเสริมการปกครองต่างๆ เช่น ทศพิธราชธรรม
ราชสังคัตถุ อปรีหานิยธรรม เป็นต้น โดยเฉพาะหลักธรรมที่นักวิชาการส่วนมากถือว่า เป็นหลักธรรมาภิบาล
ในพระพุทธศาสนา (อำนาจ ยอดทอง, 2558)

หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) หมายถึง การปกครองที่เป็นธรรม หรือเป็นหลักของการ
บริหารราชการที่เรียกว่า “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี” มีกรอบแนวคิดในการบริหารสาธารณะที่ให้
ความสำคัญกับประชาชน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2564) เป็นการบริหารเพื่อให้เกิด
ประโยชน์สุขต่อประชาชนในทุก ๆ ด้าน เป็นการบริหารที่ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ การบริหารมี
ประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ หลักการบริหารไม่มีขั้นตอนในการปฏิบัติงานที่ยากเกิน
ความจำเป็น หลักการบริหาร ทำให้มีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์ เป็นการบริหาร
ที่อำนวยความสะดวกแก่ประชาชน และได้รับการตอบสนองต่อความต้องการ หลักการบริหารมีการติดตาม
ประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ

หลักธรรมาภิบาล คือ คุณธรรมของนักปกครองนักบริหารที่ดี (Good Governance) ได้แก่ (กลุ่มงาน
คุ้มครองจริยธรรม สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2559)

1. หลักความถูกต้อง คือ มีการพิจารณาวินิจฉัยปัญหา การทำการตัดสินใจ (Decision Making) และสั่ง
การ (Command) ด้วยความถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง และกฎระเบียบข้อบังคับ ขององค์กรที่ออกตาม
กฎหมาย ถูกต้องตามหลักศีลธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีของสังคม ถูกต้อง ตามนโยบายของ
ผู้บังคับบัญชาหน่วยเหนือ และถูกต้องตรงประเด็นตามหลักวิชา และได้รับความพึงพอใจ จากคนที่เกี่ยวข้อง
ทุกฝ่าย

2. หลักความเหมาะสมคือ รู้จักคิด พูด ทำ กิจการงาน และปฏิบัติงานได้เหมาะสม ถูกกาลเทศะ บุคคล สังคม และสถานการณ์ (มีสัปปุริสธรรม) สัปปุริสธรรม คือ คุณธรรมของสัตบุรุษ คือคนดีมีศีลธรรม มี 7 ประการ คือ

- ฉมัณฺณุตฺตา รู้จักเหตุ ได้แก่ ปัญญาเหตุแห่งทางเจริญ และทางเสื่อม
- อตฺถัญญุตฺตา รู้จักผล ได้แก่ ปัญญาผล ที่เป็นมาแต่เหตุ หรือปัจจัยให้เกิดผลต่างๆ ตามที่เป็นจริง
- อตฺตัญญุตฺตา รู้จักตน คือ รู้ภูมิธรรม ภูมิปัญญา และฐานะของตน ตามที่เป็นจริง แล้ววางตนให้เหมาะสมแก่ฐานะ

- มตฺตัญญุตฺตา รู้จักประมาณตน ปฏิบัติตน วางตน ให้เหมาะสมแก่ฐานะ และรู้จัก ประมาณในการ บริโภคใช้สอยทรัพย์ที่มีอยู่ และตามมีตามได้

- รู้จักกาล คือ รู้จักเวลา หรือโอกาสที่ควร และไม่ควรพูด หรือกระทำ การต่างๆ
- ปริสฺสัญญุตฺตา รู้จักชุมชน ว่ามีอัยยาศัยใจคอ ฐานะความเป็นอยู่ และขนบธรรมเนียม ประเพณีของ หมู่ชนต่างๆ เพื่อให้รู้จักวางตัวให้เหมาะสม

- ปุคฺคสัญญุตฺตา รู้จักบุคคล ว่ามีอัยยาศัยใจคอ มีภูมิธรรม ภูมิปัญญา และมีฐานะอย่างไร เพื่อปฏิบัติ ตน หรือวางตน ให้เหมาะสมตามฐานะของเราและของเขา

3. หลักความบริสุทธิ์ คือ มีการวินิจฉัย สั่งการ กระทำกิจการงาน ด้วยความบริสุทธิ์ใจ คือ ด้วยเจตนา ความคิดอ่าน ที่บริสุทธิ์

4. หลักความยุติธรรม คือ มีการวินิจฉัย สั่งการ และปฏิบัติต่อผู้อยู่ใต้ปกครอง และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ด้วยความชอบธรรม บนพื้นฐานแห่งหลักธรรม หลักการ เหตุผล และข้อมูลที่ถูกต้อง เชื่อถือได้ และตรง ประเด็น และด้วยความเที่ยงธรรม คือ ไม่อคติ หรือลำเอียงด้วยความหลงรัก หลงชัง ด้วยความกลัวเกรง และ ด้วยความหลง ไม่รู้จริง คือขาดข้อมูลที่ถูกต้องเชื่อถือได้ และสมบูรณ์ เป็นเครื่อง ประกอบการวินิจฉัย ตัดสินใจ ให้ความเที่ยงธรรม (กลุ่มงานคุ้มครองจริยธรรม สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2559)

สรุปได้ว่า หลักธรรมาภิบาล หมายถึง หลักคุณธรรมในการปกครองที่ดี มีความถูกต้อง เหมาะสม บริสุทธิ์ ยุติธรรม และเป็นไปตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

สรุป

ปลัดอำเภอเป็นกลไกหนึ่งในการบริหารบ้านเมือง ซึ่งต้องปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับ ประชาชนและ ผลประโยชน์ของประเทศชาติ มีบทบาทที่สำคัญในการที่จะบริการเพื่อสนองความต้องการ ของประชาชนอย่าง เป็นธรรมและทั่วถึง ดังนั้นการที่จะปฏิบัติหน้าที่ราชการเพื่อให้สามารถขับเคลื่อนนโยบายต่าง ๆ ไปสู่การ ปฏิบัติให้บังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และประเทศชาติ ได้มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตามบทบาทของปลัดอำเภอที่มีต่อประเทศชาติ ต่อประชาชน ต่อหน่วยงานและเพื่อน ร่วมงาน และขึ้นอยู่กับการปฏิบัติหน้าที่การทำงานตามความรับผิดชอบ การเป็นผู้มีคุณธรรม ยึด

หลักธรรม 4 ประการ ได้แก่ การครองตน การครองคน การครองงาน และหลักธรรมาภิบาล ก็จะสามารถปฏิบัติหน้าที่ราชการเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนและประเทศชาติให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตั้งมั่นอยู่บนหลักการบริหารงานที่เที่ยงธรรม สุจริต โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มงานคุ้มครองจริยธรรม, สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2559). *คุณธรรม จริยธรรม สำหรับข้าราชการ*. [Online] สืบค้นเมื่อ 9 กันยายน 2564 เข้าถึงได้จาก <http://ethics.nso.go.th/index.php/moral/30-2016-10-31-09-35-01>
- กลุ่มส่งเสริมและเผยแพร่ กองวิชาการและแผนงาน, กรมการปกครอง. (2558). *คู่มือปลัดอำเภอ*. โรงพิมพ์ อสารศึกษาดินแดน, กรุงเทพมหานคร.
- กลุ่มส่งเสริมวัฒนธรรม, กระทรวงวัฒนธรรม. (2564). *เล่าสู่กันฟัง...เรื่อง “ครองตน ครองคน ครองงาน หลักปฏิบัติของผู้บริหารและคนทำงาน”*. [Online] สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2564 เข้าถึงได้จาก http://www.culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?nid=5512&filename=index
- กิตติยา โสภณโกโคย. (2557). *“คุณธรรม” “จริยธรรม” และการดำรงอยู่กับสังคมประชาธิปไตย*. [Online] สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2564 เข้าถึงได้จาก <https://www.ombudsman.go.th/10/ethical/ethical0.pdf>
- จรวพร ธรณินทร์. (2559). *การบริหารราชการตามระบบคุณธรรม*. [Online] สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2564 เข้าถึงได้จาก <https://www.gotoknow.org/posts/389443>
- วาสนา บุญสัจย์, (2558). *คุณธรรม จริยธรรมสำคัญอย่างไรกับเด็กไทย*. [Online] สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2564 เข้าถึงได้จาก <https://wbscport.dusit.ac.th/view/view.php?id=68181>
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2564). *ธรรมาภิบาล (Good Governance) สำคัญอย่างไรต่อระบบราชการ*. [Online] สืบค้นเมื่อ วันที่ 9 กันยายน 2564 เข้าถึงได้จาก <https://gorporonline.com/articles/how-important-is-good-governance-to-the-bureaucracy/>
- อำนาจ ยอดทอง. (2558). *บทวิเคราะห์ว่าด้วยธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนา*. [Online] สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2564 เข้าถึงได้จาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/academicbuddhism/2015/08/30/entry-3>